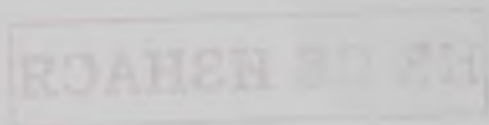

Уважаеми читатели,

Пред Вас е новото издание на учебника "Икономически учения". Той е предназначен за студенти, които се обучават по бакалавърски и магистърски програми във висшите икономически училища, както и за колежаите и търговските гимназии.

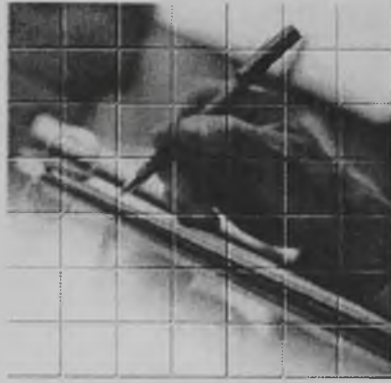
Авторите на учебника са преподаватели по дисциплината "Икономически учения" при Стопански факултет на Великотърновския университет "Св. св. Кирил и Методий", гр. Велико Търново.

Авторите ще приемат с благодарност всички Ваши критични бележки и препоръки с цел подобряването му при бъдещите издания.

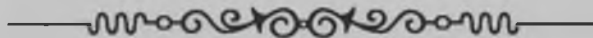
сн. 44 118

Петър Петров
Петър Петков

ИКОНОМИЧЕСКИ УЧЕНИЯ

(алтернативни направления
на икономическата мисъл)

Велико Търново
2006 г.

93634

330.8 (085.8)

© Петър Петров – автор, 2006

© Петър Петков – автор, 2006

© Издателство “Фабер”, 2006

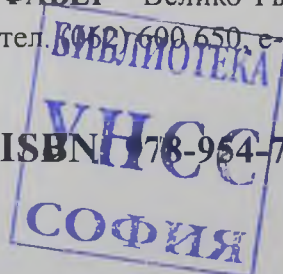
120000133607

Предпечатна подготовка и печат:

ФАБЕР – Велико Търново

тел. (062) 600 650, e-mail: faber@abv.bg

ISBN 978-954-775-587-1

<http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/238550.html>

<http://www.ecsocman.edu.ru/images/pubs/2004/12/29/0000201325/journal1.3-3.pdf>

<http://www.ecsocman.edu.ru/images/pubs/2005/11/24/0000242064/3-Polterovich.pdf>

<http://cepa.newschool.edu/het/essays/growth/classicalgrowth.htm>

<http://www.ku.edu/~bgju/2005Papers/200522.pdf>

http://www.fep.up.pt/investigacao/workingpapers/05.10.25_WP192_almodovarbrandao.pdf

http://www.ssc.uwo.ca/economics/econref/workingpapers/researchreports/wp2001/wp2001_6.pdf

Статия:

“Кейнсианска контрареволуция: теоретическа оценка”

Статия:

“Посткейнсианство + традиционен институционализъм = цялостна реалистична икономическа теория на XXI в.”

Статия:

“Кризата в икономическата теория”

Статия:

“Класическата теория за растежа: от Смит до Маркс”

Статия:

“Inside the Economist’s Mind: The History of Modern Economic Thought, as Explained by Those Who Produced It”

Статия:

“Is there any progress in Economics? Some answers from the historians of economic thought”

Статия:

“The Role of the History of Economic Thought in Modern Macroeconomics”

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ	5
ВЪВЕДЕНИЕ.	
Предмет на историята на икономическия анализ	7
Функции на историята на икономическия анализ	8
Методология на историята на икономическия анализ	9
Периодизация на историята на икономическия анализ	9
Теории за еволюцията на икономическите учения	11
1. ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ В ТРУДОВЕТЕ НА МИСЛИТЕЛИТЕ	
ОТ ДРЕВНИЯ СВЯТ	15
1.1. Предпоставки за възникването и развитието на икономическата мисъл в древността	15
1.2. Икономически проблеми, разглеждани в източниците на стопанската мисъл в Древния свят	16
1.3. Икономически възгледи в робовладелските държави на Древния Изток	16
1.4. Икономически възгледи в античното общество (Древна Гърция, Древен Рим)	18
2. ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ В ТРУДОВЕТЕ НА СРЕДНОВЕКОВНИТЕ МИСЛИТЕЛИ	24
2.1. Предпоставки за възникването и развитието на схоластическото мислене през Средновековието	24
2.2. Икономически възгледи на средновековните мислители св. Августин Блажени, св. Тома Аквински, Уилям Окам, Жан Буридан и Никола Орезм	26
3. ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ В ТРУДОВЕТЕ НА МЕРКАНТИЛИСТИТЕ	31
3.1. Предпоставки за възникването и развитието на меркантилизма като икономическа теория	31
3.2. Меркантилизмът като теория: анализ на сферата на паричното обръщение като детерминираща богатството на нацията	32
3.3. Меркантилизмът като политика: активна роля на държавата, изразена в протекционизъм	32
3.4. Исторически периоди в развитието на меркантилизма: монетарна система и теория на активния търговски баланс. Обективни причини за еволюцията амеркантилизма	33
3.5. Особености на меркантилизма в отделните страни	39
3.6. Рационални елементи от теорията на меркантилизма	41

3.7. Защита на меркантилизма	43
3.8. Школата на меркантилизма – предтеча на Кейнсианската революция?	45
3.9. Рационални елементи от теорията на меркантилизма	47
4. ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ В ТРУДОВЕТЕ НА ФИЗИОКРАТИТЕ.....	50
4.1. Методология на анализа на школата на физиократите: естествено право.....	50
4.2. Учението на Фр. Кене за богатството	53
4.3. Учението на Фр. Кене за класите	54
4.4. Макромодел на физиократите: икономическа таблица на Фр. Кене... ..	56
4.5. Недовършената теория на физиократите	58
4.6. Теоретична двойственост на школата на физиократите	60
5. РАЗВИТИЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ В КЛАСИЧЕСКАТА ШКОЛА.....	63
5.1. Основни елементи на изследванията на А. Смит	64
5.2. Теорията за богатството на А. Смит	65
5.3. Концепцията за разделението на труда на А. Смит.....	66
5.4. Някои възгледи за теорията за парите на А. Смит	66
5.5. Теоретична постановка на А. Смит за стойността и цената	66
5.6. Позиция на А. Смит за доходите и производствените фактори	69
5.7. Отношение към концепцията за капитала на А. Смит.....	69
5.8. Теоретични представи на А. Смит за производителния труд	70
5.9. Реална теория за пазарната икономика на А. Смит	70
5.10. Отношение на А. Смит към държавната намеса в икономиката	71
5.11. Основни елементи на учението на Д. Рикардо.....	72
5.11.1. Концепцията на Д. Рикардо за стойността	72
5.11.2. Концепцията за заплатата и печалбата на Д. Рикардо	73
5.11.3. Концепцията за рентата на Д. Рикардо	73
5.12. Основни елементи на учението на Ж. Б. Сей.....	74
5.12.1. Концепция за теорията за стойността на Ж. Б. Сей	74
5.12.2. Някои елементи на компенсаторната теория на Ж. Б. Сей	75
5.12.3. Теория за пласментните пазари на Ж. Б. Сей	75
5.13. Характеристика на класическия макроикономически модел. Относно някои икономически модели на Дж. Ст. Мил.....	76
5.13.1. Теорията на Дж. Ст. Мил за пазара на блага	77
5.13.2. Теорията на Дж. Ст. Мил за пазара на труда	78
5.13.3. Теорията на Дж. Ст. Мил за капиталовия пазар.....	79
5.13.4. Концепцията за икономическата динамика според Дж. Ст. Мил	81
6. РАЗВИТИЕ НА НЕМСКАТА ИСТОРИЧЕСКА ШКОЛА.....	84
6.1. Обща характеристика на немската историческа школа.....	84

6.2. Фр. Лист като основател на немската историческа школа.....	85
6.2.1. Учението на Фр. Лист за производителните сили.....	85
6.2.2. Схващания на Фр. Лист за етапите на стопанското развитие	86
6.2.3. Концепция на Фр. Лист за държавното вмешателство в икономиката	86
6.3. Характеристика на икономическите възгледи на “старата” историческа школа.....	86
6.3.1. Концепцията за етапите на стопанското развитие на Бр. Хилделбранд	87
6.3.2. Основни особености на икономическите схващания на В. Рошер..	87
6.3.3. За някои концепции на К. Книс	88
6.4. За някои теоретични елементи на “новата” историческа школа	88
6.4.1. Основни особености на икономическите възгледи на Г. Шмолер ..	89
6.4.2. Концепцията за етапите на стопанското развитие на К. Бюхер.....	90
6.4.3. Някои елементи от изследванията на Л. Брентано	90
6.4.4. Ролята на немската историческа школа и концепцията за генезиса на капитализма на М. Вебер и В. Зомбарт	91
7. ПРОИЗХОД НА КРИТИЧЕСКАТА ШКОЛА. СОЦИАЛНО-РАДИКАЛНИ ВЪЗГЛЕДИ НА С. СИСМОНДИ.....	92
8. РАЗВИТИЕ НА РАДИКАЛНАТА ПОЛИТИЧЕСКА ИКОНОМИЯ. ИКОНОМИЧЕСКАТА КОНЦЕПЦИЯ ЗА МАРКСИЗМА	95
8.1. Особенности на методологията на икономическия анализ на К. Маркс	95
8.2. Принос на К. Маркс в трудовата теория за стойността: концепция за двойствения характер на труда.....	97
8.3. Някои елементи на концепцията на К. Маркс за принадлежната стойност.....	99
8.4. Основи на концепцията на К. Маркс за производствената цена	100
8.5. Връзка между теорията за капитала на К. Маркс и технологичната безработица.....	101
8.6. Макроикономически модел на К. Маркс	101
8.7. Относно спорния принос на К. Маркс в теорията за икономическото развитие	102
9. МАРЖИНАЛИЗЪМ И НЕОКЛАСИЧЕСКИ ИКОНОМИКС	107
9.1. Обща характеристика на маржинализма	107
9.2. Предшественици на маржинализма	111
9.2.1. Икономически принос на Ан. Курно	111
9.2.2. Икономически принос на Й. Г. фон Тюнен	112
9.2.3. Икономически принос на Х. Гусен	112
9.3. Австрийска школа на маржинализма	114

9.3.1. Обща характеристика на Австрийската школа на маржинализма.....	114
9.3.1.1. Основни елементи на учението на К. Менгер.....	115
9.3.1.1.1. Концепцията на К. Менгер за икономическите блага	115
9.3.1.1.2. Концепция на К. Менгер за субективната ценност.....	116
9.3.1.1.3. Концепция на К. Менгер за ценността на производствените блага (средствата за производство).....	116
9.3.1.1.4. Теория за парите на К. Менгер и способност за размяна	116
9.3.1.2. Основни елементи на учението на О. фон Бьом-Баверк.....	117
9.3.1.2.1. Теория за пазарната цена на благата на О. фон Бьом-Баверк.....	117
9.3.1.2.2. Концепция за общата полезност на благата на О. фон Бьом-Баверк.....	118
9.3.1.2.3. Някои елементи на теория за капитала и концепция за позитивната лихвена ставка на О. фон Бьом-Баверк.....	118
9.3.1.3. Основни елементи на учението на Ф. фон Визер.....	119
9.3.1.3.1. Концепция за общата полезност на благата на Ф. фон Визер.....	119
9.3.1.3.2. Концепция за ценността на производствените блага на Ф. фон Визер.....	120
9.4. За някои концепции на лозанска школа на маржинализма.....	120
9.4.1. Обща характеристика на лозанската школа	120
9.4.1.1. Методология на икономическия анализ на Л. Валрас	121
9.4.1.2. Концепция на Л. Валрас за капиталовия кръгооборот	121
9.4.2. Развитие на учението на лозанската школа от В. Парето.....	122
9.4.3. Принос на Дж. Б. Кларк като представител на американска школа в маржиналисткото учение	123
9.4.3.1. Методология на анализа на Дж. Б. Кларк.....	123
9.4.3.2. Концепция за пределната производителност на Дж. Б. Кларк.....	125
9.4.3.3. Модификация на концепцията за пределната полезност от Дж. Б. Кларк.....	125
9.4.3.4. Концепция за производителния труд според Дж. Б. Кларк	125
9.4.4. Принос на Ал. Маршал в неокласическото направление. Кеймбриджка школа.....	126
9.4.4.1. Методология на анализа на Ал. Маршал.....	126
9.4.4.2. Концепция за потреблението и търсенето според Ал. Маршал.....	127
9.4.4.3. Концепция за производството и предлагането според Ал. Маршал.....	128
10. ИНСТИТУЦИОНАЛИЗЪМ	130
10.1. Стара школа на институционализма.....	130
10.1.1. Обща характеристика на институционализма	130

10.1.2. Основни аспекти на икономическите възгледи на Т. Веблен.....	131
10.1.2.1. Концепция на Т. Веблен за икономическото поведение	131
10.1.2.2. Концепция за развитието на пазарното стопанство.....	132
10.1.2.3. Икономически възгледи на У. Митчел.....	134
10.1.2.4. Принос на Дж. М. Кларк в икономическата теория.....	135
10.1.2.5. За някои елементи на теорията за транзакциите на Дж. Комънс.....	137
10.2. Съвременни школи в институционализма	138
10.3. Концепция на неоинституционализма	138
10.4. Аспекти на еволюционния институционализъм	142
10.5. Френски неоинституционализъм	143
11. КЕЙНСИАНСКА ШКОЛА	146
11.1. Учението на Джон Мейнард Кейнс (1883–1946)	146
11.2. Принцип на ефективното търсене.....	148
11.3. Теория за потреблението	148
11.4. Концепция за мултипликатора на инвестициите.....	149
11.5. Теория за инвестициите.....	150
11.6. Теория за лихвата и парите	151
11.7. Кейнс за проблемите на инфлацията	153
11.8. Основи на теорията за деловите цикли	153
11.9. Ролята на пазара на труда в теорията на Кейнс.....	153
11.10. Обобщение на основните връзки в теорията на Кейнс и отношението му към макроикономическата политика на държавата.....	154
11.11. Кейнсианската макроикономическа традиция	154
12. ЕВОЛЮЦИЯ НА КЕЙНСИАНСТВОТО	156
12.1. Неокейнсианство	158
12.1.1. Обща характеристика на неокейнсианството	158
12.1.2. Отношение на неокейнсианците към макроикономическата политика на държавата	159
12.2. Характеристика на посткейнсианството. Концепции на М. Калецки.....	160
12.2.1. Теория на ценообразуването и степента на монопола.....	160
12.2.2. Хипотеза за финансовата нестабилност. Отношение на държавата към макроикономическата политика	161
13. ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА МОНЕТАРИЗМА КАТО СЪВРЕМЕННА ИКОНОМИЧЕСКА ШКОЛА	162
13.1. Обща характеристика на монетаризма	162
13.2. Теория на монетарния предавателен механизъм	168
13.3. Отношение на монетаристката школа към макроикономическата политика на държавата	170

14. ОРДОЛИБЕРАЛИЗЪМ	171
14.1. Теорията за ордолиберализма	171
14.2. Социалното пазарно стопанство и моделът за „третия път”	173
15. МОДЕРНАТА НЕОКЛАСИЧЕСКА ШКОЛА И НЕЙНИТЕ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТРАДИЦИИ.....	175
15.1. Обща характеристика	175
15.2. Отношение на модерната неокласическа школа към макроикономическата политика на държавата	180
16. НЕОКЛАСИЧЕСКИ СИНТЕЗ.....	181
17. ТЕОРИИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ	188
17.1. Неокласически вариант на икономическия растеж.....	188
17.2. Концепция на Шумпетер за икономическия растеж	190
17.3. Неокейнсиански вариант на икономическия растеж.....	191
17.4. Икономическият растеж и пределната обществена производителност	192
18. ИНСТИТУЦИОНАЛНО-ТЕХНОКРАТИЧЕСКИ ТЕОРИИ	194
19. ТЕОРИИ НА РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО. ПРОВАЛИ НА ДЪРЖАВАТА.....	197
20. МЯСТОТО НА КИТАЙСКАТА СТОПАНСКА РЕФОРМА В МОДЕРНАТА ИКОНОМИЧЕСКА МИСЪЛ: „СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПАЗАРНА ИКОНОМИКА” ИЛИ „МУТИРАЛ СОЦИАЛИЗЪМ”?.....	202
Заклучение	205
Въпроси за самоподготовка по „Икономически учения”	206
Примерни тестове за самоподготовка по „Икономически учения”	217
Методически указания за написването и оформянето на реферат по “Икономически учения”	235
Препоръчителна литература	238
Препоръчителни електронни издания.....	241